

Huisdiercontact in de psychische hulpverlening

Romy Groeneveld

“Wonderlijk”, noemt Hans Marechal, relatiebeheerder bij GGZ Eindhoven (GGzE), de werking van gezelschapsdieren op mensen met psychische klachten. “Mensen die zich eerst afzonderden, bloeien zichtbaar op als er een kat op tafel komt. Ze reageren dan wél, met een minimale oogbeweging of door de kat aan te raken of zelfs op te pakken. Dit biedt behandelaars een ingang om met de cliënt een gesprek aan te gaan.” GGzE is de eerste instelling binnen de geestelijke gezondheidszorg in Nederland waar mensen uit de intra- en extra-murale zorg wekelijks in contact komen met dieren om hun welzijn te bevorderen. Dit gebeurt via Stichting ZorgDier Nederland. “Veel instellingen lijden helaas nog aan koudwatervrees”, signaleert Marechal.

De Brabantse GGZ-instelling heeft al ruime ervaring met de inzet van dieren bij cliënten. Op ad-hoc niveau hielpen mensen bijvoorbeeld op een bijenhouderij of manege. Stichting de Boei, inmiddels onderdeel van GGzE, had onder leiding van Marechal drie zorgboerderijen. Het werken met dieren droeg bij aan het re-integratieproces van de cliënten, legt hij uit. “De mensen op de zorgboerderij kregen verschillende taken. Hier leerden zij in een veilige en stabiele omgeving om te gaan met verantwoordelijkheid. Ik zag hoe dankbaar deze cliënten waren om met dieren te mogen werken: de dieren veroordelen niet en dat bevrijdt mensen even van het stigma dat ze met zich meedragen.”

zorgdier.nl

zorg kan niet zonder dieren

Marechal was dus al overtuigd van het belang van dieren in de psychische zorgverlening. Toen hij Maike de Bont, projectcoördinator bij ZorgDier, ontmoette op een conferentie van Planetree (organisatie die zich hard maakt voor mensgerichte zorg, red.) kwam de gemeenschappelijke passie dan ook snel ter sprake. “Ik was gecharmeerd van de visie en professionaliteit van ZorgDier”, aldus Marechal. “Daarom heb ik Maike en voorzitter Jan van Summeren uitgenodigd om de mogelijkheden voor GGzE te bespreken.”

Continuïteit als sleutelwoord

De Bont haakt hierop in: “We zagen direct dat hier veel initiatieven waren om mensen in contact te brengen met dieren. Echter, dit soort initiatieven moeten ook standhouden. Het is zonde en misschien wel schadelijk voor de cliënten als huisdiercontact plotseling stopt, omdat de verantwoordelijke ziek is of van baan verandert. Wij pleiten er daarom voor om het contact of het werken met dieren op te nemen in het beleid. Zo is een ZorgDier project niet afhankelijk van één persoon: het hoort bij de organisatie. Continuïteit is hierin het sleutelwoord.”

Kaatje in actie

‘Bijzondere samenwerking tussen GGZ Eindhoven en ZorgDier Nederland’

Clair met maatje

Van enquête tot pilot

Als eerste stap is in 2015 een enquête gehouden onder ruim 100 medewerkers om te peilen of er binnen GGzE behoefte was aan bezoek met dieren en in welke mate. De uitslag is uiterst positief. Zo is 85% van de ondervraagden er voorstander van dat een zorgdier wekelijks de afdeling bezoekt met een professioneel opgeleide vrijwillige dierbegeleider. Maar liefst 98% gelooft dat een zorgdier op de afdeling het welbevinden van de cliënten kan verhogen. De medewerkers verwachten een positief effect op sociaal en emotioneel gebied, maar zij vermoeden vooral dat een zorgdier meer plezier brengt.

De volgende stap is een pilot. Maïke (professioneel dierbegeleidster) legt met haar hond en kat in totaal tien bezoeken af op vijf verschillende afdelingen van GGzE. Hier verblijven cliënten van alle leeftijden en met uiteenlopende achtergronden, van mensen met psychiatrische klachten tot mensen met een licht verstandelijke beperking.

Vier randvoorwaarden

Inge Bongers, onderzoeksprogrammameider bij GGzE, onderzocht tijdens deze pilot welke randvoorwaarden van belang zijn bij de inzet van zorgdieren. Zo ontdekte ze dat het karakter en de vaardigheden van het dier moeten aansluiten op de behoeften van de mensen. Ouderen gaven bijvoorbeeld de voorkeur aan een rustig dier dat zij op schoot konden nemen en aaien. Daarentegen wilden jongens op de afdeling Kind & Jeugd een grote actieve hond om mee te wandelen en stoeien.

Verder gaven de cliënten en medewerkers aan dat zij waarde hechten aan duidelijke communicatie. “Ze willen weten waar ze aan toe zijn”, licht Bongers toe. “Hoe laat komt het dier en wat gaan we doen? Hoe lang duurt het bezoek?”

Als derde randvoorwaarde geldt dat er aandacht moet zijn voor groepsinteractie. Sommige mensen binnen een groep willen bijvoorbeeld niet op de voorgrond treden tijdens een bezoek van het zorgdier. De vrijwilligers weten dit niet altijd, maar professionele hulpverleners wel. Beide partijen dienen dit soort informatie goed af te stemmen, zodat de cliënten niet overprikkeld raken.

Tot slot is vrijblijvendheid een belangrijke voorwaarde. Cliënten zijn niet verplicht het bezoek van het ZorgDier-team bij te wonen. “Het moet vooral leuk en ontspannend zijn”, besluit Bongers. “Het bezoek is geen onderdeel van de therapie, maar ingebed in de dagelijkse gang van zaken.”

Omgekeerde integratie

De pilot was een succes, zo blijkt uit het onderzoek van Bongers. Het bezoek van de dieren biedt cliënten afleiding en geeft een aanleiding om over hun eigen ervaringen met huisdieren te vertellen. Ook voelen zij zich meer ontspannen: het bezoek draagt bij aan de verbetering van hun stemming op dat moment. Bongers: “We spreken hier van normalisatie: de psychiatrische cliënten zijn weer gewoon even mens. De behandelingen verdwijnen op de achtergrond en de gesprekken gaan weer over de dagelijkse gang van zaken.”

Hans Marechal kan dit beamen. “De gezelschapsdieren, maar juist ook de vrijwilligers zijn hierin belangrijk. Zij vormen voor de mensen op de afdeling juist een verbinding met de buitenwereld. Op deze manier werken we aan omgekeerde integratie: we brengen de cliënten niet naar de maatschappij, maar brengen de maatschappij naar hén.”

Kleine overwinningen

Na de succesvolle pilot zijn vijf medewerkers van GGzE door ZorgDier opgeleid om zelf bezoeken met hun huisdier af te leggen. Eén van hen is Saskia van den Ham, verpleegkundig begeleidster op de afdeling voor volwassenen met een licht verstandelijke beperking (Opsy). “Bij deze groep zie je dat mensen zich makkelijk openstellen tegenover het dier. Waar wij een uur lang een gesprek proberen aan te knopen, krijgen de honden al na een paar minuten geheimpjes te horen. Ook was het voorheen lastig iedereen te motiveren voor het wandeluurtje.

Op de donderdag –wanneer het zorgdier op bezoek komt– staat iedereen echter enthousiast klaar en is het duimen dat iedereen mee kan.”

Zelf gaat Van den Ham met haar Cane Corso Kaatje wekelijks op bezoek bij mensen met verschillende typen klachten. “Zo is er een man met schizofrenie, die trouw elk bezoek wil bijwonen. Soms lukt dat niet en dan zoek ik hem met Kaatje zelf op. Uiteindelijk komt hij toch mee naar beneden. Dat zijn kleine overwinningen. Wat we doen tijdens deze bezoeken hangt af van de behoeften van cliënten: het is mooi om te zien hoe Kaatje zich hier op aanpast. Bij sommigen kan ze lekker stoeien en met een flowtouw spelen. Er is ook een oudere vrouw in een rolstoel die veel verzorging nodig heeft. Kaatje gaat rustig naast haar zitten en plaatst haar kop onder de hand van deze vrouw om zo contact te vragen.”

Met Ilja in gesprek

Vervolg pilot laat op zich wachten

Het liefst zouden GGzE en ZorgDier de bezoeken op Landgoed de Grote Beek uitbreiden met meer teams, zodat meer mensen hier kunnen profiteren van het contact met dieren. Marechal: “We zijn enthousiast over de pilot en zouden hier graag een vervolg aan geven. Echter, het is lastig om hier middelen voor vrij te maken. We hebben te maken met gekrompen budgetten en verschillende initiatieven die aandacht verdienen. De Raad van Bestuur is overtuigd dat de inzet van dieren in de psychiatrische zorg een meerwaarde heeft. Daarom zoeken we nu naar financiering van buitenaf, zodat we de samenwerking met ZorgDier kunnen voortzetten zónder dat andere projecten van GGzE in het geding komen.”

Maatwerk voor De Boei

Inmiddels is het ZorgDier wel gelukt om een project te starten met GGzE-De Boei, een onderdeel van GGzE waarbij zelfstandig wonenden professionele hulp krijgen om hun leven op koers te krijgen. Uit deze groep van 1500 mensen is een aantal geselecteerd, dat naar verwachting het meeste baat heeft bij het contact met zorgdieren. ZorgDier leidt een groep van 12 teams (mens-diercombinaties) op om wekelijkse bezoeken af te leggen. In deze cursus wordt theorie afgewisseld met praktijk, waarbij veel aandacht is voor de cliënten van GGzE-De Boei. Het doel is dat dierbegeleiders deze cliënten straks op veilige en verantwoorde wijze kunnen bezoeken. Als afsluiting vindt een geschiktheids- en vaardigheidentest plaats. De Bont: “Hieruit rolt een competentieprofiel: wat past bij het ZorgDier-team? Voelt het team zich prettig in een groep of juist in één-op-één contact? En heeft het dier behoefte aan beweging of is het ook geschikt voor een rustig bezoek binnenskamers?

Deze profielen leggen we naast de kandidaten van GGzE om de best mogelijke matches te creëren. Het is dus altijd maatwerk: wat voor de één werkt, is niet per se goed voor de ander.” Per september kunnen de ZorgDier-teams op bezoek bij de cliënten van De Boei.

Koudwatervrees

Het inbedden van zorgdieren in de psychische zorgverlening op déze schaal – dus intramuraal én extramuraal, met vrijwilligers én eigen getrainde medewerkers – is uniek in Nederland. Jan van Summeren van Stichting ZorgDier: “We zijn al jaren bezig om voet aan de grond te krijgen in de psychiatrie. Dit begon met een conferentie in 2007 in samenwerking met AMC de Meren (zie ook Kader 2, red.). GGzE is nu de eerste instelling die het werken met zorgdieren integraal omarmt.”

Hans Marechal beaamt dit. “GGzE heeft haar nek uitgestoken voor de inzet van dieren op de psychiatrische afdeling. De meerwaarde van dieren in de ouderenzorg geniet meer bekendheid, maar in onze branche is hier nog altijd weinig begrip voor. Veel instellingen lijden aan koudwatervrees. Om dit te verhelpen, is meer wetenschappelijk onderzoek nodig. Hier ligt een taak voor ons in samenwerking met ZorgDier, maar wellicht ook voor de Landelijke Cliëntenraad of bijvoorbeeld het Trimbos-instituut. Het betrekken van dieren bij de zorg moet vanzelfsprekend worden, niet als behandeling maar als ondersteuning in het herstel. We willen mensen in beweging krijgen en onderdeel laten zijn van maatschappelijke systemen. Een initiatief als dat van ZorgDier is daar een interessante oplossing voor.” ●

Chai

Stichting ZorgDier

ZorgDier is een projectorganisatie waarin professionals en vrijwilligers al 14 jaar samenwerken om hun dierbare missie te volbrengen: zoveel mogelijk kwetsbare medemensen te voorzien van wekelijks verantwoord en helend contact met huisdieren. Sinds de oprichting van de stichting zijn 300 ZorgDier-teams en 80 zorgprofessionals opgeleid. Voor meer informatie: www.zorgdier.nl. Kijk hier voor [een foto-impressie](#).

Het belang van huisdieren

GGZ-instelling AMC de Meren organiseerde een schrijfwedstrijd ‘Helpen huisdieren in de psychiatrie’ (2006) om te onderzoeken welke rol dieren werkelijk spelen in het welzijn. Deze quotes illustreren de ervaring van mensen met psychische klachten met hun huisdier.

Angstreductie

““Ze komen om en over me heen liggen en wanneer ik hun warme zachte spinnende lijfjes voel word ik langzaam rustiger. Mijn hart stopt met bonzen en de angst maakt plaats voor een overweldigend gevoel van liefde.”

Faciliteren contact

“De psychiater, die gelukkig ook van honden hield, zei dat ik hem mee in de spreekkamer kon nemen. Ik merkte hoeveel gemakkelijker het is om over jezelf te praten, als je reiskameraad, je gezelschap, aan je voeten ligt. Later, in mijn eigen werk als psychiater, heb ik patiënten die over hun hond spraken, altijd gevraagd hun hond mee te nemen.”

Menselijke spiegel

“Ingo, mijn konijntje, voelt haarfijn mijn stemming aan. Als ik onrustig ben, verbouwt hij zowat zijn kooi. Hij krabt de bodembedekking opzij en scheurt de onderliggende krant aan flarden. Hoezo een dom dier? Hij laat me inzien dat ik verkeerd bezig ben. Goed zo, Ingo! Een hulpverlener kan me er niet beter op wijzen dat het niet goed gaat.”

Bron: Mark Janssen, Maandblad Geestelijke volksgezondheid, 662, 4, (april 2007), 276-289.

Man met hond